

Türkiye’de Devletin Dönüşümü ve Küreselleşme

Fuat Keyman
10 Ocak 2007

http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0607.html

OSMANLI BANKASI
ARŞİV VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ

Garanti Bankası kuruluşudur

Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nde yapılan konuşma metni, araştırmacıların kişisel kullanımları için web sayfamıza konulmaktadır. Bu konuşma metinleri, ticari amaçlarla çoğaltılıp dağıtılamaz veya Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nin izni olmaksızın başka kurumlara ait web sitelerinde veya veritabanlarında yer alamaz.

Türkiye’de Devletin Dönüşümü ve Küreselleşme Fuat Keyman

Türkiye’de siyaset-ekonomi ilişkilerini çözümlerken küreselleşme süreçlerini hesaba katmak zorundayız. Küreselleşen bir dünyada yaşıyoruz ve Türkiye ekonomisi, siyaseti ve Türkiye’deki ekonomi-siyaset ilişkileri küreselleşen dünyaya içkin, bu dünyada yaşanan değişimlerden etkilenen ilişkiler. Tabii ki küreselleşme ideolojik de bir kavram, ve bu kavramı “Amerikanlaşma” ve ya “emperyalizm” temelinde düşünmenin belli bir haklılık payı var. Ancak küreselleşemeye daha sosyolojik bakmamız gerektiğini, bu temelde de küreselleşmeyi “bir tarihsel ve toplumsal gerçeklik” olarak görmenin daha anlamlı olduğunu düşünüyorum.

Küreselleşme, ideolojik olarak ne şampiyonluğunu yapmamız, ne de göz ardı etmemiz gereken bir kavram. Küreselleşme tarihsel ve toplumsal bir olgu, bir süreç, bugünün dünyasının, bugünün Türkiye’sinin bir gerçekliği. Bu nedenle de, Türkiye’nin bugünü ve yarınını anlamamızın temel analiz birimi olarak görmeliyiz, küreselleşmeyi.

Bu bağlamda düşündüğümüz zaman küreselleşme devletler, ekonomiler, kültürler arasındaki ilişkilerdeki üç sürece tekabül eder. Bunlardan biri genişleme sürecidir; devletler, ekonomiler ve kültürler arasındaki genişleme. İkincisi derinleşme sürecidir; bu tabii ki belli bir iktidar ilişkisi içinde olur. Üçüncüsü de hızlanma sürecidir. Dünyanın herhangi bir yerinde olan bir şeyin dünyanın diğer yerlerine de etki etmesi genişleme olarak düşünülebilir. İkincisi, kapitalist pazar ilişkileri, egemenlik ilişkilerinin içindedir, yani daha derinleşen, zengini daha zenginleştiren, yoksulu daha yoksullaştıran bir alanı yaratır ve üçüncüsü de geçen yüzyıllardan farklı olarak sosyal ilişkiler, hareketler çok hızlıdır.

Bugün küreselleşmeden konuşurken biz esasında üç tane süreçten söz ediyoruz: ekonomik, siyasal ve kültürel küreselleşme süreçleri. Metodolojik olarak düşündüğümüzde bu genişleme, derinleşme ve hızlanmayı her alanda görüyoruz; yani ekonomik küreselleşmenin içinde de bir genişleme, derinleşme ve hızlanma vardır, siyasal küreselleşmenin içinde de, kültürel küreselleşmenin içinde de. İlginç bir şekilde bu ilişkiler, bu süreçler birbirlerine paralel gitmez. Örneğin dünyaya baktığımızda ekonomik küreselleşme sürecinin daha anlaşılır olduğunu görürken, siyasal küreselleşme sürecinde hem Ortadoğu’da olan olaylarda hem

Avrupa Birliği'nin geleceği ile ilgili örneklerde ekonomik küreselleşmede olduğu gibi bir derinleşme, bir yaygınlaşmadan ziyade krizlere rastlıyoruz.

Bu ekonomik, kültürel ve siyasal küreselleşme süreçleri eşzamanlı ve paralel olarak giden süreçler değildir, birbirleriyle rekabete de girebilirler. Ekonomik anlamda getirilen bir başarı, kendisini siyasete yansıtamayabilir. Ancak ne olursa olsun küreselleşme bugünkü dünyayı anlamamızın, bugünkü Türkiye'yi anlamamızın temel tarihsel bağlamıdır. Bugünkü Türkiye'yi ve dünyayı ve küreselleşme süreçlerini, bu süreçler arasındaki genişleme, derinleşme ve hızlanma dinamiklerine bakmadan anlayamıyoruz. Hemen iki örnek verebiliriz. Bunlardan biri, bugün Irak referansı ile Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemiş olduğu "Irak, Türkiye için 2007 yılındaki temel risk alanıdır" cümlesidir. Evet, genel bir risk alanı olduğu doğrudur, ancak Irak'ta olayların Türkiye ile bire bir ilişkisi yoktur; dışarıda oluşan bir şey Türkiye için temel risk alanı haline gelmiştir.

Aynı şekilde ikinci risk alanı, sürdürülebilir ekonomik büyüme ile cari açık arasındaki ilişkinin ne şekilde kurulacağı, cari açığın düşüp düşmeyeceğidir. Cari açığın düşüp düşmemesi sadece Türkiye'nin iç dinamiklerine değil, küresel süreçlere de bağlıdır. Bu yüzden de küreselleşme, Türkiye'yi anlamamızın ve Türkiye'deki siyaset-ekonomi ilişkilerinin tarihsel bağlamını oluşturur. Türkiye'deki siyaset, dıştan içe gelen küreselleşme süreçleri ile yukarıdan aşağıya gelen modernleşme süreçleri arasında sıkışmış bir alandır. Bugün ister AKP, ister CHP, ister diğer partiler olsun, küreselleşme ve modernleşme süreçlerine yanıt vermeden siyaset üretmeleri mümkün değildir.

1997 yılı temmuz ayında Güney Asya'da, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur'da başlayan çok ciddi bir kriz yaşandı. Arkasından Malezya ve Endonezya geldi, hatta bugün küreselleşmenin iki yıldız ülkesi olan Hindistan ve Çin de durumdan etkilendi. Biz Güney Asya krizinin etkilerini 2000 yılında ve ardından 2001 yılı şubat ayında yaşadık. Bugün de Güney Asya krizini ve tepkilerin tartışmamız ve buradan çok önemli dersler almamız gerekir. Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur, Malezya, Endonezya, Hindistan ve Çin bugün de küreselleşmenin önemli yıldız ülkeleridir. Özellikle Çin ve Hindistan'a baktığımızda, örneğin Thomas Friedman'ın *The World is Flat* ("Dünya Düzdür" diye çevrilebilir) adlı son kitabında küreselleşmenin iki örnek ülkesi olarak Çin ve Hindistan verilir. Fakat 1997 Güney Asya krizi olduğu zaman da bu ülkeler küreselleşmenin içindeydi; Hindistan ve Çin değil ama Hong Kong, Kore, Tayvan, Singapur, hatta Malezya ve Endonezya da küreselleşmenin yıldız ülkeleriydi, hatta bu nedenle kendilerine "Asya Kaplanları" deniyordu. O yüzden de 1997'de oluşan kriz, küreselleşme mucizesini yaratan ülkelerde ortaya çıkmıştı.

Joseph Stiglitz'in *Küreselleşmeler ve Ona Meydan Okumalar* yahut *Küreselleşme ve Eleştirileri* adlı kitaplarında söylediği gibi, 1997 krizi küreselleşme bağlamındaki ilk krizdi; sadece ulusal düzeyde değil, bu ülkelerin küreselleşmeye eklenmiş yapıları içinde ortaya çıkmıştı, o yüzden de küreselleşme literatüründe ve küreselleşme tartışmalarında çok ciddi bir sarsıntıya yol açtı. Örneğin bugün bizim de müzakere sürecinde olduğumuz IMF'nin dünyadaki ve ekonomik küreselleşme içindeki rolünü çok ciddi anlamda sarsan bir olaydı. Birinci nokta budur: Güney Asya krizi ilk küresel krizdi ve ulusal ekonomi ile küreselleşmenin eklenme noktasında, yani dışarıdan içeriye doğru gelen küreselleşme süreci ile buna yanıt veren ulusal ekonominin tam kesişme noktasında ortaya çıktı.

İkinci olarak, ister Kore örneğine bakalım, ister Tayvan'a, isterseniz Malezya'ya, Endonezya'ya bakalım, bu krizler ne tam anlamıyla ekonomik alanda ortaya çıkmıştı, ne de siyaset anlamında devletin ekonomiye müdahalesiyle ilgiliydi. Siyasetle ekonominin kesişme

alanında ortaya çıkan krizlerdi. Güney Asya örneğinde sadece bir ekonomik krizden değil, aynı zamanda bir ekonomik yönetim krizinden bahsettik. Buna literatürde “devlet yönetimi krizi” denir. Bu krizlerin ortak noktası, devletle ekonominin kesiştiği noktada ortaya çıkmalarıdır; yani bu krizler bir taraftan ekonomik hayatta belirdi ama aynı zamanda siyasi hayatta da etki yarattılar. O yüzden ki bu krizlere yönelik çözüm de sadece ekonomik veya sadece siyasi alanda değil, hem siyasetin hem ekonominin hem de bunlar arasındaki ilişkinin yeniden yapılanması yönünde düşünüldü ve devletin dönüşümünde, ekonominin dönüşümünde ağırlıklı olarak siyaset-ekonomi ilişkilerinin yeniden yapılanmasına gerek duyuldu. Kemal Derviş ve arkadaşlarının ortaya koyduğu güçlü ekonomik programı hatırlarsanız, tamamiyle bu mantık, yani devletle ekonomi ilişkilerinin yeniden yapılanması üzerine kuruluydu.

Ülkeler bağlamında üçüncü ortak özellik olarak da şunu görüyoruz: Bu krizlerin hepsinde, tüm bu ülkelerde, devlet-ekonomi ilişkilerinde ekonomiyi düzenleyici kurumlar çok zayıftı. Kore, Tayvan, Malezya, Endonezya örneklerinde, düzenleyici kurumlar yeterince işlevsel değildi; özellikle sıcak para girişleri ve sermaye hareketleri bağlamında küreselleşme ile ulusal ekonomi arasındaki bağlar çok zayıftı. Siyasetçiler popülist, ayrımcı ve müşteri ağırlıklı programlar uyguluyorlardı. Aynı zamanda da siyasetle ekonomi arasındaki ilişkilerde, siyaset daha ağırlıklı olarak ortaya çıkıyordu; zaten bu ülkelerin ortak özelliği de demokrasi eksiği yaşamalarıydı.

1997’de kriz ortaya çıktığı zaman iki temel sorun belirdi. Biri serbest pazar mekanizmasının düzenlenmesinin gerekliliği; devlet burada aktif rol oynayarak pazarın düzenlenmesinde rol almalıydı. Fakat tabii ki bu rol siyasi partilerle değil, düzenleme kurullarıyla, merkez bankalarının bağımsızlıklarıyla üstlenilmeliydi. Aynı şekilde bu ekonomilerin sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmediğini gördük; yani bir ekonomik büyüme mucizesi yarattılar ama bu ekonomik büyümeyi sürdürülebilir hale getiremediler.

1997 Güney Asya krizinden alınan temel ders şuydu: Ekonomik gelişim, ekonomik ileriye gitmek muhakkak düzenlenmeli ve muhakkak sürdürülebilir hale getirilmelidir, yoksa risk altında yaşamaya devam edersiniz. Bu yüzden de literatürde “Asya Kaplanları” dediğimiz bu ülkelerin ekonomileri, Asya krizinden sonra “balon ekonomiler” olarak tanımlandı.

Bugün geldiğimiz noktada ise tüm bu ekonomilerde çok ciddi bir yeniden yapılanma, çok ciddi bir iyileşme yaşandığını ve bugün de bu ekonomilerin önemli küresel aktörler olduklarını görüyoruz. O zaman dördüncü özelliği saptamak için, bu ülkelerin ne yapıp da bu krizden çıktıkları sorulabilir. “Kaplan” pozisyonundan “balon” pozisyonuna dönüştüklerinde, yaptıkları işlerle birlikte bu ülkelerin iki ortak noktaları ortaya çıkar. Birinci olarak, düzenleme kurulları ve sürdürülebilirlik bağlamında pazarın tek başına serbest olamayacağı, muhakkak devletin ekonomiye katkı vermesi, aktif olarak ekonomi ile ilişki içine girmesi gerektiği dile getirildi. Bu tabii ki popülistlikle olmayacaktı, ama “devlet küçülsün, devlet yok olsun, devletsiz olabilir” mantığı da söz konusu değildi; devletin muhakkak hem düzenleyici aktör olarak, ekonomiyi iyiye götürmek, ileriye götürmek bağlamında aktif rol oynaması anlayışı mevcuttu.

1997’den bugüne kadar Hindistan ve Çin dahil olmak üzere tüm bu ülkelerde iyileşme süreci, yeniden yapılanma süreci aktif devletle ilişkili bir süreçti; devleti dışlayarak değil küçülterek, devleti teknikleştirerek değil, bilakis etkili ve aktif bir aktör yaparak oluştu. Bu ülkelerin küreselleşmeye verdiği yanıtlar farklı farklıydı. Küçük bir örnek: Güney Kore’de sermaye hareketlerinin daha da liberalleşmesi, daha da serbestleşmesi öne koyulurken, Malezya ve

Tayvan’da sermaye hareketleri ve sıcak para üzerinde kontrollerin artması gündeme geldi. Buradan çıkaracağımız ders, küreselleşmenin tek bir yanıtı olmadığıdır. Doğru yanıt, o ülkenin özel koşulları, kültürel, siyasi, tarihsel yapısı dikkate alınarak verilir.

Bugün de Türkiye’de böyle bir süreçten, yani 1997 Güney Asya krizinden ders almamız gereken bir süreçten geçiyoruz; çünkü 2002 AKP iktidarından bugüne kadarki 19 çeyrekte Türkiye ekonomisi büyüdü, fakat bu büyüme cari açıkla birlikte gündeme geldi; işsizlik ve yoksulluğun da ciddi bir sorun olarak karşımıza geldiği bir ilerlemeyle karşılaştık. Bu anlamda Türkiye ekonomisi büyüyor, ama 1997 krizinden aldığımız dersi hatırlarsak, bu ekonomi balon da olabilir, çok ciddi bir krize de girebilir. Bu yüzden de Türkiye ekonomisinin geleceğini düşünürken, bunun ne kadar sürdürülebilir olduğunu, düzenleme kurumlarının ne kadar aktif hareket ettiğini dikkate almalıyız. Üçüncü olarak, Türkiye’ye özgü bir tepkiyi geliştirmemiz gerekli. Dünyadaki küreselleşme literatüründe, eğer küreselleşme bir tarihsel bağlamsa, bir analiz birim ise o zaman örneğin Türkiye’de ulusal bağlamda ilk hedefin makroekonomik istikrar olması gerektiği söyleniyor. İkinci hedef olarak ulusal sermayenin rekabet gücüne, üçüncüsü verimliliğe, dördüncüsü de kalkınmacılık sonrası yönetim yerine ekonomik büyümeye ağırlık vermemiz gerekiyor.

1997 Güney Asya krizinden önce tüm bu ülkelerin bu dört unsura sahip olduğunu görüyoruz. Orada hakikaten makroekonomik bir yapı, rekabet gücü var, verimlilik, kalkınmacılık sonrası bir yarış vardı; ancak düzenleyici kurumlar, aktif devlet ve sürdürülebilirlik, bu anlamda büyümenin topluma yaygınlaştırılması yoktu. Bizim tepkimizin de esaslı şekilde bu neoliberalizmin gerisine giden bir tepki olması ve bana göre bu ikisi arasında bir tercihe yönelmesi gerekir. Bu tercihlerin biri muhakkak devletin dönüşümü yönünde olmalıdır; kamu yönetimi reformuyla bu dönüşüm sağlanmalı ve IMF ile ilişkilerde, müzakere sürecinde durdurabilecek yahut da müzakere gücü yüksek bir otonomiye sahip olunması dikkate alınmalı, verimlilik ve demokratikleşme üzerinde durulmalıdır.

Bunlarla birlikte, devletin ekonomi ve topluma yaklaşımında uluslararası örgütler ve sivil toplumla beraber katılımcı bir demokrasi temelinde olması, yoksulluk ve işsizliği, yani sosyal adalet sorununu birincil plana çıkartarak ilerlemesi gerekir. Bana göre AKP iktidarının 2002 yılından bugüne kadar getirmiş olduğu başarı burada yatmaktadır, katılımcılık ve sosyal adalet sorununu geçmiş bir başarı değildir. Bu yapıda sosyal adalet sorununa, toplumsal odaya nereye kadar çözüm bulunacak, nereye kadar daha verimli, aktif bir devlet yapısı olacak? Türkiye ikisi arasında bulunmakta ve maalesef diğer partiler de bu ekonomik mantık yerine daha çok ideolojik sorunlara enerjilerini harcamış durumdadır.

Türkiye tablosunda küreselleşmenin hem aktör hem de süreç düzeyinde dışardan içeriye doğru girdiğini görmek mümkündür. Bu, ağırlıklı olarak ekonomik alanda Türkiye-IMF ilişkileriyle, demokratikleşme ve politik alanda Türkiye-AB ilişkileriyle gerçekleşir. Hatta Türkiye/AB ilişkilerinin yabancı sermaye girişi ile ilgili ekonomik sürdürülebilir bir niteliği vardır. Ortadoğu’nun yeniden yapılanması veya Irak sorununda yahut da bizim kendi özelimizde Kerkük ve Kuzey Irak sorununda güvenlik sorunu söz konusudur.

Türkiye’nin iki temel sorunundan biri, ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir hale getirme, ikincisi demokratikleşmedir. Esasında burada bir üçgen söz konusudur; yani devletin demokratik, etkili, insan haklarına saygılı bir devlet haline gelmesi gerekir ki gelir dağılımı, katılım, tanınma alanındaki sosyal adalet sorunlarıyla ilgilensin, ama aynı zamanda Merkez Bankası’ndan düzenleme pazarlarına kadar düzenlenmiş bir pazarı gündeme getirsin. Burada Türkiye’de bu yapıyı nasıl kurabileceğimizi sorabiliriz. Burada biraz da Avrupa devlet

modelinden esinlenerek Türkiye'deki devletin yapılanması, üç temel alanı gerekli kılar. Bunlardan biri, yönetim anlayışının, yani kamu yönetimi reformu dediğimiz reformun yapılarak düzenleyici ve katkı verici aktif bir siyaset anlayışının, yönetim anlayışının devlet bürokrasisi içinde yerleşmesidir. Bir şekilde idari reform olmalıdır. Devletin toplumla ve ekonomi ile ilişkisinde muhakkak bir düzenleme anlayışı olması, yani dikte etmek, kurmak, temel olarak üretmek yerine daha düzenleyici bir rol üstlenmesi gerekir; fakat tabii ki devlet ve siyasi partiler burada yeterli değildir.

Özellikle İskandinavya modellerinden alınan bir şekilde muhakkak devletin kamu yönetimi reformunun temel, düzenleyici ve aktif rolünün denetleyicisi olarak sivil toplum ve sivil ekonomi değiştirilmelidir. Avrupa'da, Avrupa Birliği çapında otoriter devlet yaklaşımlarından bugünkü yapıya geçen Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerine, örneğin Türkiye'ye uyan Polonya, Macaristan, Çekoslovakya'da yaşanan dönüşüm ve geçiş süreçlerine baktığımız zaman şunu görürüz: Eğer siyasi aktörlerin eline bırakırsanız, ekonomi çok fazla siyasileşir ve o zaman da bir şekilde yolsuzluk, müşteri ağırlıklılık ve popülizm sorunu ortaya çıkar, Güney Asya krizinde olduğu gibi ekonomi küreselleşme süreçlerinde kırılgan hale, balon hale gelmeye başlar. O zaman ekonomiyi siyasetin elinden kurtarıp tamamiyle teknikleştirebiliriz; bugün Türkiye'de tartıştığımız gibi, düzenleme kurumlarıyla ekonomik hayatı götürebiliriz, Merkez Bankası'nın bağımsızlığından, diğer düzenleme kurullarının işlerine kadar... Bu düzenleyici kurullar anayasadan aldıkları güvenceler temelinde, belli bir ekspertiz temelinde işleyecek, belli bir teknokratik rasyonalite, teknokratik ussallık temelinde devam edeceklerdir. Eğer aşırı siyasileşmiş ekonomiyi siyasetten kurtarıp tamamiyle anayasal güvence altında ve teknokratik yapıdaki düzenleme kurullarına verirsek, bu sefer de düzenleme kurullarıyla toplumun ihtiyaçları, toplumun talepleri arasında bir boşluk ortaya çıkar ve düzenleyici kurullar toplumsal taleplere, toplumsal gereklere bakmadan kendi teknokratik bilgileriyle düzenlemeye başlar. Bu kez de aşırı siyasileşmeden aşırı hukuksallaşmaya veya aşırı teknokratikleşmeye giden bir ekonomi gündeme gelir. Eğer siyaseti devlet bürokrasisi ve siyasi parti temelinde düşünürseniz çözüm üretemezsiniz. Umberto Eco'nun *Foucault Sarkacı* adlı kitabına dönersek, ekonomiyi ya siyasallaştırmak, siyasi partilere bırakmak yahut da bürokrasiye götürüp bürokratik, teknokratik rantıye yapmak mümkündür; üçüncü yol, düzenleme ilişkisinin denetimini sivil topluma doğru kaydırmak, düşünce kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin alttan yukarıya doğru düzenleme kurullarını denetlemesidir. Sivil toplum bunu tek başına yapamaz; alttan yukarıya doğru siyasi partileri o yönde hareket etmeye zorlayacak yahut da alttan yukarıya doğru üretmiş olduğu raporla, yarattığı kamuoyuyla düzenleme kurullarının ilgisini ve teknokratik rasyonaliteyi halkın taleplerine doğru çekmeye çalışacaktır. Buna bugünkü literatürde katılımcı demokrasi ile ortaya çıkan "sivil ekonomi" denir; ancak bu, ekonomiyi tamamiyle sivil toplumun denetimine bırakmak anlamına gelmez. Devlet aktivitesi de çok önemlidir, siyasi partiler de temel aktörlerdir, fakat sadece devlet ve siyasi partilere bırakılmamış bir siyaset alanı ve siyaset ekonomi ilişkisi söz konusudur. Siyasetle ekonominin kesişme noktasında temel aktörlerden biri olan sivil toplum örgütlerine örnek olarak TESEV, TUSİAD, MÜSİAD, belli ölçüde SİYAD anılabilir.

Kamu yönetimi reformunu bugünkü hükümet temelinde yapamamızın temelinde, herkesin kafasında "Kamu yönetimi reformu yaparsak şeriat gelir" korkusunun oluşması vardır. Hukuksallığa dayanırsak, bu kez de tamamiyle hukukun egemenliği altında bir durum ortaya çıkacaktır. Yerel yönetim reformunda da hatırlarsanız aynı tartışma yapılmıştı. Yerel yönetim reformu, Türkiye'de siyaset ve ekonominin düzenlenmesi için çok önemli bir reformdur, fakat bu kez aklımıza "Kürt sorunu acaba federalleşmeye mi gider?" sorusu gelir.

Siyaseti muhakkak katılımcı demokrasi ve sivil örgütlere açmak gerekir; zaten devleti aktif yapan, sivil toplum örgütlerinin bu anlamda aktif olarak bu olaya katılmasıdır. Örneğin bugün göç bağlamında İçişleri Bakanlığı ve sivil toplum örgütlerinin ortaklaşa yaklaşımı, esasında bu anlattığımız noktaya doğru giden bir Türkiye'yi düşündürüyor.

Pazarı sadece bir ekonomik kurum olarak düşünmek yerine tarihsel ve kültürel ilişkiler içerisinde algılamak, yani pazarı düşünürken aynı zamanda kültürü de düşünmek, aynı zamanda kimlik politikalarını da düşünmek çok soyut gelmekle birlikte Türkiye bunun çok güzel örneklerinden biridir; çünkü 1990'lardan bugüne kadar Türkiye ekonomisini özellikle orta ve küçük işletmeler temelinde, yani KOBİ'ler temelinde görürsek, bunların yerel düzeyde giderek önem kazandığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda Refah Partisi'nden AKP'ye geçişteki süreci MÜSİAD'ın Türkiye'deki yaygınlaşmasına referans vermeden, yani ekonomik İslama, İslamın serbest pazarla ilişkisine bakmadan İslamın zenginleştirici, refah getirici olduğuna bakmadan açıklamamız mümkün değildir. O yüzden de pazarı sadece bağımsız, rasyonel bir kurum olarak değil, hukuka ve kültürel ilişkilere, kimliklere eklenmiş bir ilişkiler ağı olarak düşünmemiz gerekir. O yüzden devletin yeniden yapılanması, esasında bu üç ilişkinin, yani devlet, pazar ve ekonomi ilişkisinin birbirleriyle yeniden yapılandırılması anlamına gelir. Bu zaten Türkiye'nin 2007 yılı sonunda tartışacağı temel nokta olacaktır.

Türkiye'de Osmanlı'dan başlayan, 1923'ten buraya gelen bir güçlü devlet geleneği vardır, fakat bu devletin de dönüşmesi gerekir. Bu dönüşümde karşılaştırmalı olarak Rusya, Çin, Türkiye örneklerine bakarsak, Türkiye'de bir ikileme karşı karşıyayız; çünkü dönüşüm demek, demokratik anlamda, güvenlik anlamında ve ekonomik anlamda reform yapmak demektir; yani devletin kamu reformu yönetimini ortaya koyması, kendini topluma, pazara ve ekonomik aktörlere açması, "ceberrut" rolünü bırakıp daha aktif, daha yapıcı, daha şefkat verici bir rol tercih etmesi gerekir. Devlet KOBİ'lerle ilişkilerinde ise ideolojik ayrımlar üzerinde durmaktansa Türkiye'deki işsizliğin çözülmesinde bu yapıların gerekliliğini kavrayıp bu şekilde bir reform sürecine girmelidir.

Devletin bir yandan ülkede devam eden büyümeyi balon haline getirmemek, sürdürülebilir kılmak için reformlar gerçekleştirirken bir yandan da demokratikleşmeyi ön plana koyması gerekir; çünkü bugünün dünyasında demokratikleşme sadece etik olarak değil, Ortadoğu'dan gördüğümüz gibi psikolojik olarak da çok önemli bir kavramdır. Fakat bunu yapan aktör –yine Foucault sarnacından gidersek– reform sürecine girdiği zaman güvenlik ikileminde olmamalıdır. Güvenlik sorunu yaşandığı zaman ya reform sürecinde bir engellenme olur yahut da bugün Türkiye'deki derin devlet tartışmalarında gördüğümüz gibi devletin içinde başka bir kadro, güvenlik olayını ön plana çıkartarak Türkiye'nin gelişmesi için gerekli olan demokratikleşme ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın önüne set çeker. O yüzden de bugün bu sadece AKP hükümetine, sadece CHP'ye, sadece bugünkü cumhurbaşkanına, genelkurmay başkanına özgü değildir; bu tür geçiş ülkelerinde böyle bir ikilem yaşanır. O yüzden de Türkiye'deki bu reform sürecinin sancılı olmasının nedeninde böyle bir yapısal sorun olmaması gerekir; ancak ilginç bir şekilde Ortadoğu'nun yeniden yapılanması ve Türkiye'nin ekonomisini sürdürülebilir kılması süreciyle eşzamanlı yaşadığımız için şu anda bunu çok net olarak hissediyoruz.

Bu ikilemi çözmek için Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkeleri, yani Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Türkiye karşılaştırması yaptığımız zaman Avrupa Birliği çıpası esasında önemlidir, çünkü bu çıpada belirlilik en azından reform sürecinin geleceğini belli bir yere götürdüğü için güvenlikteki dengeyi sağlamış olur; fakat maalesef Türkiye'de bizim hem

ciddi bir Kuzey Irak'a endekslenmiş bir güvenlik sendromumuz vardır, hem reform yapmamız gerekmektedir, hem de Avrupa ile ilgili çıpamızda bir belirsizlik söz konusudur.

Şu anda Türkiye'nin sorunu bana göre bu modeli gerçekleştirirken yapısal bir ikilem içinde olması ve bu yapısal ikilemden çıkmak için gerekli olan Avrupa çıpasında ciddi bir belirsizlik durumu yaşamasıdır. Ya sivil toplumun alttan yukarıya doğru gidip buradaki reformla güvenlik arasındaki çıpayı sağlayacak bir aktivitede bulunması gerekir –ki bu sivil toplumun rolü değildir– yahut da bizim bu çıpayı sağlayabilecek, daha doğrusu güvenlikle reform arasındaki ilişkiyi içsel olarak çözümleyebileceğimiz siyasi aktörlere ve o kadrolara ihtiyacımız vardır. Maalesef bugün hem AKP hem CHP hem de diğer parti yönetimlerinin böyle bir kapasitesi yoktur. Burada kararın ne olacağını hem cumhurbaşkanlığı seçimlerinde hem de genel seçimlerde göreceğiz.